

TIJDSCHRIFT VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK

N. SAMSOM N.V. - ALPHEN AAN DEN RIJN

4e JAARGANG

NUMMER 8

20 APRIL 1950

Waarin verschilt het hedendaags social casework van de inzichten van mevrouw Muller-Lulofs en haar tijdgenoten?

door Mej. M. Kamphuis

Is het social casework werkelijk zo nieuw? Werd het in feite — al werd deze term bij ons niet gebruikt — niet reeds gedurende enige tientallen jaren in ons land door onze meest prominente sociale werkers voorgestaan? En is het niet de merkwaardige, kwalijke eigenschap van ons, Nederlanders, dan eerst iets hoog te verheffen wanneer het een buitenlands, tegenwoordig in het bijzonder een Amerikaans, fabrieksmerk draagt?

Deze opmerkingen kan men zich meermalen horen toevoegen wanneer men met enthousiaste bewoordingen zijn pleidooi voor deze nieuwe methode van maatschappelijk werk voert.

Het scherpst vindt men deze gedachten geformuleerd in een causerie van Mr H. Fukkink, getiteld: Ontwikkeling der geschiedenis en de hedendaagse verhoudingen ten aanzien van het maatschappelijk werk in Nederland met betrekking tot het social casework. (Afgedrukt in de nrs 1, 2 en 3 van de 12e jaargang van het Tijdschrift voor Sociale Zorg.) Wij weerstaan de verleiding op verschillende details van het in dit artikel naar voren gebrachte in te gaan, citeren echter alleen een zinsnede aan het slot ervan om de lezer de opvatting van de heer Fukkink duidelijk te maken:

„Het boek van mevrouw Muller-Lulofs „Van Mensch tot Mensch” is doordrenkt van „casework”, men vergeve mij dit nare woord. Het zegt mij niets. Als ik spreek van individuele opheffende zorg en de tekst van artikel 29 van de Armenwet lees, dan weet ik precies waar het om gaat: „hulp van mens tot mens” met inzet van de gehele persoonlijkheid van de maatschappelijke werker, die, ondanks alle technische kennis, ondanks de gebruikmaking van alles wat de wetenschap van heden kan bieden, nooit die naam waard is en het ook niet in waarheid zijn kan, als de liefde, de drang om zichzelf te geven hem niet uitdrijft tot de hulp aan de naaste. Maar dan ook kan dit geven de ware levensvervulling, omdat hij tracht te brengen: Geluk.”

Men kan het met de slotgedachte — hoewel wij die waarschijnlijk enigszins anders geïntoneerd zouden formuleren — geheel eens zijn. Het zal trouwens niet gemakkelijk zijn een deskundige op het terrein van het casework in Amerika of voorstander ervan in ons

land te vinden, die er niet voortdurend de nadruk op legt dat een techniek niets waard, zelfs schadelijk is; als niet daarachter staat een levend en liefhebbend mens.

Wat ons echter thans interesseert, is de vraag of mevrouw Muller-Lulofs en haar medestanders inderdaad al alles gezegd hebben wat er op dit ogenblik over „de wijze waarop” van de hulp aan de hulpbehoevende naaste te zeggen valt, of zij — zij het op een Hollandser wijze — dezelfde gezichtspunten ontwikkeld hebben als de Amerikanen. Men kan deze opmerking nogal eens horen maken, maar nog niemand heeft er de bewijsvoering voor geleverd.

Wij willen daarom „Van Mensch tot Mensch”¹⁾ eens nader gaan bezien. Vooropgesteld hierbij zij dat wij voor dit werk, evenals voor de gehele levensarbeid van mevrouw Muller-Lulofs, grote bewondering hebben. In ons artikel van Maart 1948 in dit Tijdschrift, waarin wij het social casework uitvoerig aan de Nederlandse maatschappelijke werkers voorstelden, maakten wij reeds gewag van het feit dat deze pionierster in het onderhavige boek haar tijd vooruit was, terwijl wij er destijds ook op wezen, dat zelfs in de titel van dit boek de betekenis van de tussenmenselijke relatie, die ook in het social casework fundamenteel is, voortreffelijk aangegeven was. Wij kunnen ons daarom ook geheel aansluiten bij het gezichtspunt van de heer Fukkink, dat de grondbeginselen van het social casework zo oud zijn als onze christelijke

¹⁾ Haarlem, 1916, bijna alle opstellen zijn echter van vroegere datum, enkele van 1903 en 1904.

beschaving en — voegen wij hieraan toe — wij bovendien, dank zij de onderzoekingen van Bolkesteyn ²⁾, ook reeds enkele elementen ervan herkennen in de Griekse oudheid, terwijl deze grondprincipes in verschillende perioden telkens nieuwe vormgevingen vonden. Deze gedachte vindt men trouwens ook bij de Amerikaanse auteurs, al zullen zij, waar zij over het algemeen weinig zin voor de historie hebben, dit slechts zelden vermelden.

Welke casework-principes vindt men ook reeds in „Van Mensch tot Mensch”? Daar is in de eerste plaats — afgezien van het *individualiserend principe* en de *betekenis van de relatie* die alrede de titel aangeeft — het wijzen op het fatale van het „materialiseren” van de nood in het overwegend gericht zijn op de stoffelijkheid daarvan en deels hiermee samenhangend het *afwijzen van een symptomentherapie*. Niet minder belangrijk is het fel *verzet tegen de voorstelling, door zoveel welgestelden en philantropen in het leven geroepen van de deugdzame arme*, het zwart-wit schema waarbij van de arme een mate van deugd en wilskracht verwacht wordt, die niet alleen door deze redelijkerwijs niet op te brengen zou zijn, maar waaraan ook de welgestelde zelf zich als regel niet houdt. Vervolgens vermelden we de gedachte van het *in de therapie aanknopen bij de capaciteiten van de hulpbehoevende* en de met treffende voorbeelden geïllustreerde *waarschuwing de hulpbehoevende niet tot afhankelijkheid te brengen* en vooral de ouders de verantwoordelijkheid voor hun kinderen nimmer te ontnemen. En tenslotte boeit ons niet het minst het „artistieke” in de opvattingen van mevrouw Muller-Lulofs wanneer zij er op wijst, hoe waardevol het is niet *altijd* doelmatig te zijn, maar de menselijkheid ook op deze wijze te manifesteren door de doelmatigheid zo nu en dan eens te doorbreken.

Wij gaven slechts zeer summier weer. Wie meer wil weten, sla dit boek nog eens op. Het is, al dateert het uit 1916, geen verloren tijd.

Behalve met de opvattingen van mevrouw Muller-Lulofs willen wij ons ook nog een ogenblik bezig houden met haar jongere tijdgenoot en geestverwant Dr J. H. Adriani ³⁾. Deze armverzorger van groot formaat heeft veel aan mevrouw Muller-Lulofs te danken, maar we zien bij hem reeds enige Amerikaanse beïnvloeding. Hij kent Mary Richmond, wier Social Diagnosis een jaar later verscheen dan „Van Mensch tot Mensch”, en het is waarschijnlijk een gevolg daarvan, dat er in zijn opvattingen van het therapeutisch proces, die zich overigens nauw bij de gedachten-gang in „Van Mensch tot Mensch” aansluiten, enkele dingen anders genuanceerd worden dan bij mevrouw Muller-Lulofs. Deze spreekt herhaalde malen van het plan dat de sociale werker op te maken heeft voor de hulpbehoevende en vervolgens met hem te verwerken heeft. Slechts eenmaal maakt zij een opmerking over een samen overleggen en een samen opgebouwd plan, maar dit staat vrij geïsoleerd naast

het herhaalde „ons plan”, d.w.z. *het plan van de sociale werker dat ten uitvoer gebracht moet worden*. Adriani daarentegen stelt voorop, dat *het plan zoveel mogelijk door de behoeftige zelf opgemaakt moet zijn*, dat het *zijn* zaak moet zijn. Beide maatschappelijke werkers missen hierbij nog — wij komen nu tegelijkertijd tot het naar voren brengen van de opvattingen die het casework heeft boven het hier gesignaleerde — het inzicht voor *het dynamische in de menselijke persoonlijkheid*. Wanneer een plan eenmaal vastgesteld is, zegt mevrouw Muller-Lulofs, moet het met volharding doorgevoerd worden. De moderne caseworker zal, beter uitgerust met inzicht in de menselijke persoonlijkheid dan het de pioniers mogelijk was, bereid zijn het plan van de cliënt of het te zamen opgemaakte plan telkens te herzien, zal telkens opnieuw bestek maken en de koers kiezen die het materiaal hem wijst, dat de tussen-menselijke relatie, gezien als een proces waarin cliënt en caseworker beiden betrokken zijn, hem verschaft.

Het is niet onze bedoeling en zal niet van ons verwacht worden de methode van het social casework nogmaals uiteen te zetten. Wij verwijzen in dit verband naar wat hierover reeds eerder in dit Tijdschrift verscheen, naar het artikel van mejuffrouw Ongerboer in het jubileumboek van de School voor Maatschappelijk Werk: Problemen van het Maatschappelijk Werk en naar ons boekje: Wat is Social Casework?, terwijl uiteraard de Amerikaanse literatuur de beste bron is ⁴⁾. Wanneer wij dus voortgaan met het uiteenzetten van de verschillen, achten wij ons ontslagen van een uitvoerige uitleg van al de genoemde begrippen.

De verschuiving die zich bij de ontwikkeling naar het social casework voltrekt, is er een van een diep *inzicht, voortspruitend uit een warme, ethische instelling en een grondige praktische mensenkennis naar een inzicht, gebaseerd op kennis van de psychologie*. Daarbij is uiteraard de ethiek niet overboord gegooid — integendeel casework zonder ethische achtergrond is verwerpelijk en uiteindelijk onbestaanbaar —, maar ze staat meer achter de handelingstechniek dan dat ze zich ermee vermengt. Dat wil niet zeggen dat ze naar de achtergrond gedrongen is in de zin van verdonkeremaand; de praktische Amerikaan heeft echter eerder dan wij, gewapend met de visie door de psychologie verschaft, gezien dat moraliseren op

²⁾ Bolkesteyn, Prof. Dr H., Wohltätigkeit und Armenpflege im Vorchristlichen Altertum, Utrecht, 1939.

³⁾ Adriani, Dr J. H., Voorlezingen over Armeazorg en Maatschappelijk Werk, 1e druk, Zutphen, 1923, in het bijzonder de hoofdstukken IX, X en XII.

⁴⁾ O.a. Hamilton, Gordon, Theory and Practice of Social Case Work, ⁹ New York, 1949.

Hollis, Florence, Social Case Work in Practice, Six Case Studies, ⁶ New York, 1948.

Garrett, Annette, Interviewing: Its Principles and Methods, ⁸ New York, 1948.

Taft, Jessie, A Functional Approach to Family Case Work, Philadelphia, 1944.

deze wijze niet opgaat en dat men eerst door het meewerken aan gunstige sociale en persoonlijke verhoudingen de mens kan brengen tot die situatie waar moraal en godsdienst gehoord en beleefd kunnen worden. Tot de zienswijze verkregen langs de weg der psychologie behoort, behalve het reeds genoemde inzicht in het dynamische van de menselijke persoonlijkheid, de *betekenis van de emotionele zijde van het zieleleven voor de sociale aanpassing* en dus ook voor de praktijk van de therapie. En bij dit onderstrepen van de waarde van het gevoelsleven moeten we dan vooral denken aan de onbewuste en halfbewuste elementen daarvan, dus aan dat materiaal dat de dieptepsychologie ons geschonken heeft. Het is wel duidelijk dat — zo gezien — mevrouw Muller-Lulofs nimmer casework gedaan heeft en het ook nimmer heeft kunnen doen. Maar, zal men zeggen, ook bij Mary Richmond zijn deze laatstgenoemde inzichten nog niet aanwezig, zou men dan ook bij haar het woord social casework moeten laten vallen? Afgezien van het feit dat dit wel wat dwaas zou zijn, daar zij zelf deze term gebruikt en gestempeld heeft, zijn er ook nog andere argumenten om deze vraag met neen te beantwoorden. In haar Social Diagnosis bestudeert Mary Richmond heel bewust de sociale en psychologische factoren, afzonderlijk en in hun onderlinge betrokkenheid, om zich een beeld te kunnen vormen van de nood van de cliënt. De studie van de psychologische factoren is in die tijd uiteraard nog niet meer dan de bestudering van het *bewuste* gedrag van de cliënt — het Behaviorisme is in Amerika ontstaan en heeft in het bijzonder daar gebloeid — maar wanneer de dieptepsychologische ontdekkingen in breder kring ruchtbaar worden, behoren de caseworkers tot de eersten die deze inzichten in hun werk toepassen, zien ze deze kennis als een verdieping, die de lijn van Mary Richmond voortzet en er tevens een andere dimensie aan geeft. Datgene waarin daarenboven het vroege casework anders en verder was dan Muller-Lulofs en Adriani, is de *studie van de gevallen*; en hier zien we bovendien een der redenen die dit casework tevens het recht geeft de pretentie van wetenschappelijkheid te voeren, tegenover het ten onzent geniale improviseren van de pioniers en het improviseren zonder genialiteit van de epigonen. Bij onze pioniers zijn de gevallen⁵⁾ bijna altijd illustratiemateriaal van hun opvattingen, die toch meestentijds meer het karakter dragen van treffende anecdotes die de beschouwingen verluchten en zelfs desnoods gemist zouden kunnen worden. Bij de Amerikanen is zoiets ondenkbaar. Zij studeren aan de gevallen, geven ze daarom zeer nauwkeurig en heel uitvoerig weer en deze studie is het fundament van de caseworkinzichten. Men behoeft dus niet, zoals bij ons, weliswaar uitgaande van enkele centrale gedachten, en, wanneer men althans langere tijd in het werk is, gesteund door zijn ervaring, telkens opnieuw te improviseren; men kan voortbouwen op

een uitgebreid theoretisch materiaal, dat voortdurend aangevuld en bewerkt wordt. Ook deze wijze van gevallenstudie heeft het Amerikaanse werk dus op het Nederlandse voor en is, doordat er zodoende geen ervaring verloren ging en men niet steeds opnieuw beginnen moest, een van de redenen van de voorsprong in de States.

Wanneer we vervolgens wijzen op de idee van het „*professional self*”, de beroepspersoonlijkheid die zichzelf hanteert in de relatie met de cliënt, dan zien we opnieuw dat het Amerikaanse werk de wetenschappelijke voortzetting is van de inzichten van voordien. Hetzelfde geldt van de wijze waarop de *supervisie* uitgebouwd is, een methode die, behalve in de Medisch Opvoedkundige Bureau's, nergens in maatschappelijk werk toegepast werd.

Het gezamenlijke uitgangspunt van Hollanders en Amerikanen is dus het individualiseren, maar de Amerikaanse en Nederlandse caseworker van vandaag zal niet tevreden zijn met de tekst van artikel 29 van de Armenwet en de term „opheffende” zorg zal hij liever maar helemaal achterwege laten, omdat die voor hem toch wat teveel een minder gelukkig stuk van het verleden in herinnering brengt en het beeld voor ogen roept van iemand die hoger, op een verhevenheid, staat en die ander tot de eigen hoogte oproept en opvoert. Het woord cliënt (aan wie men een dienst bewijst) is zakelijker en elimineert beter het stukje philanthropische hoogmoed dat in ons allen woont. Het spreekt bovendien hen die vanuit hun geestelijke achtergrond het woord naaste leerden spellen beter aan (behoort het althans te doen).

Het kan ons zo nu en dan verbazen het moderne casework te zien bestrijden met een beroep op de pioniers. Want waren deze eigenlijk niet wat in het vergeetboek geraakt? ⁶⁾ En waarom worden ze dan nu ineens zo naar voren gebracht? Is het eigenlijk niet ongelooflijk tragisch en beschamend — de heer Fukkink heeft daarvoor een open oog en wijst daar met nadruk op (en daardoor heeft zijn hele betoog iets tweeslachtigs) — dat van hun inzichten en hun aanpak in een groot gedeelte van onze maatschappelijke zorg niets te vinden is en zoveel werk op zijn best het karakter van een, administratief goed opgezette, bedeling heeft. Men houde het ons ten goede

⁵⁾ Wij laten nu de administratief-technische casuïstiek, zoals die later in ons maatschappelijk hulpbetoon ontstaan is, geheel buiten beschouwing, daar deze — hoe noodzakelijk overigens — sociaal-therapeutisch gezien, generlei waarde heeft.

⁶⁾ Het boek van Adriani werd eerst na negen jaar herdrukt, de 3de druk volgde in 1940 en daarna verschenen er — wel een bewijs van de waarde van dit boek, maar waarschijnlijk meest als gevolg van de uitbreiding van de Scholen voor Maatschappelijk Werk — nog twee drukken. „Van Mensch tot Mensch” werd nimmer herdrukt, er stonden vermoedelijk niet genoeg feiten en administratief-technische gegevens in welke de gemiddelde maatschappelijk werker wel belangrijker geacht zal hebben dan de beschouwingen over de praktijk van het werk en over zijn houding en optreden ten aanzien van de hulpbehoevende.

als ons die karakteristieke Amerikaanse term „lip-service”, ten aanzien van het nu plotseling naar voren halen van de pioniers, invalt.

Wij eren bovendien pioniers niet door hun werk te handhaven, maar door het voort te zetten en verder te bouwen.

Tenslotte nog enkele opmerkingen. Het verheugt ons wanneer de heer Fukkink het gebruikmaken van de wetenschap der psychologie noodzakelijk acht voor het doen van maatschappelijk werk. Wij zijn het met hem eens dat hier gevaren liggen, maar dit is geen reden deze ontwikkelingsgang uit de weg te gaan. Wanneer we ons scherp bewust zijn van deze gevaren, is er een goede kans, dat wij zo min mogelijk ongelukken houden, al zullen wij, zoals ieder die experimenteert, fouten blijven maken. Het ware ons verder liever geweest wanneer de heer Fukkink de verhouding van caseworker tot psychiater wat nader uit de Amerikaanse literatuur bestudeerd had⁷⁾; dat had hem weerhouden van de onjuiste opmerkingen die hij hieraan vastknoopt.

Wij moeten allen voor de toepassing van de social-casework-methode nog veel studeren, theoretisch en praktisch. Eerst dan zullen wij in staat zijn ons Nederlands maatschappelijk werk, dat ons allen zo na aan het hart ligt, te brengen op het niveau waarop het zich anno 1950 behoort te bevinden. Wij zullen dit doen, niet omdat wij zo gaarne achter vreemde (i.c. Amerikaanse) banieren aanlopen, maar in de wetenschap, dat wij staan op de schouders van de pioniers van het modern maatschappelijk werk, dat het respect voor hen ons juist uitdrijft verder te gaan, nieuwe wegen te zoeken en de methoden van ons werk aan te passen aan de situatie van onze tijd; ons daarbij voor ogen houdend, dat het ook sociologisch gezien een dwaasheid is in 1950 maatschappelijk werk te verrichten op het niveau van 1900 à 1910. Wij mogen en kunnen de klok van de tijd niet terugzetten. Evenmin als wij ons kleden op een wijze van 40 à 50 jaar geleden of onze woning inrichten, of wetenschap beoefenen zoals aan het begin van deze eeuw, kan ons maatschappelijk werk op de wijze van toen verricht worden. Dat in de vernieuwing van methode de grondbeginselen van naastenliefde en humaniteit niet alleen onaangetaast blijven, maar in feite juist de stimulans tot deze verdieping zijn, is bij ieder die de methode van het social casework met ernst bestudeert, zonder meer duidelijk.

⁷⁾ B.v. Rogers, Karl R., *Counselling and Psychotherapy*, Cambridge (M.A.), 1942.

Journal of Social Case Work, June 1949, *Psychotherapy and Case Work*, en bovendien

Bruyel, Mr W., *De Afgrenzing tussen Case Work en Psychotherapie*. Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid, Maart 1949.

AGENDA

Congressen, cursussen en vergaderingen

28—29 April 1950. Studieconferentie over „De Sociale aspecten van het maatschappelijk werk” in de Volkshogeschool „Overcinge” te Havelte. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 8 van 20 April 1950.)

29 April 1950. Jaarvergadering van de Vereniging van Reclasseringsinstellingen. In de namiddag wordt een inleiding gehouden over „Toezicht en Nazorg”. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 6 van 20 Maart 1950.)

1—27 Mei 1950. Vormingscursus Jonge Meisjes op De Vonk. (Zie dit nummer.)

4 Mei 1950. Algemene Ledenvergadering van de Nationale Federatie de Nederlandse Bond tot Kinderbescherming. Op de middagvergadering is het onderwerp een bespreking over „De subsidiepolitiek in verband met de ontwikkeling van de Kinderbescherming”. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 6 van 20 Maart 1950.)

8, 16, 23, 30 Mei 1950. Lezingen Criminologisch Instituut Utrecht. (Zie dit nummer.)

16—30 Mei 1950. Cursus in Engeland (te Brighton) onder de naam „Britain and its Social Services”. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 7 van 5 April 1950.)

20 en 21 Mei 1950. Casework-Conferentie van de Nederlandse Bond van Maatschappelijke Werkers. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 7 van 5 April 1950.)

8 en 9 Juni 1950. Algemene Ledenvergadering en Congres van de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk over de Oude-liedenzorg. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 7 van 5 April 1950.)

23—28 Juli 1950. Wereldcongres over Maatschappelijk Werk Parijs 1950. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nrs 5 en 7 van 6 Maart, resp. 5 April 1950.)

28—30 Juli 1950. Internationaal Congres Parijs van Scholen voor Maatschappelijk Werk. Onderwerp o.a. „Opleiding van maatschappelijk werker in de verschillende landen”. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 8 van 20 April 1950.)

7—13 September 1950. R.K. Internationaal Congres voor Maatschappelijk Werk te Rome. (Zie voor bijzonderheden T. v. M. W. nr 6 van 20 Maart 1950.)

Vijfde internationaal congres van Scholen voor Maatschappelijk werk

In ons vorig nummer deelden wij mede, dat van 23 t/m 28 Juli 1950 te Parijs een Wereldcongres over Maatschappelijk Werk zal worden gehouden. In aansluiting bij dit Congres zal van 28 t/m 30 Juli het Vijfde Internationale Congres worden gehouden van Scholen voor Maatschappelijk Werk. Verschillende rapporten zijn uitgebracht over het onderwerp: „Opleiding voor Maatschappelijk Werk in de verschillende landen.” Een dezer rapporten is uitgebracht door Mr J. F. de Jongh, Directeur van de School voor Maatschappelijk Werk te Amsterdam.

Secretaris van het Internationale Comité, dat het Congres organiseert, is Mr M. J. A. Moltzer, Ign. Bispincklaan 58 te Bloemendaal.